ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 20ής Μαΐου 2010 *

Στην υπόθεση C-308/08,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 10 Ιουλίου 2008,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις S. Pardo Quintillán και D. Recchia, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Βασιλείου της Ισπανίας, εκπροσωπουμένου από τη N. Díaz Abad, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθού,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot, πρόεδρο τμήματος, C. W. A. Timmermans, K. Schiemann, P. Kūris και L. Bay Larsen (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston
γραμματέας: R. Grass

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με το δικόγραφο της προσφυγής η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7, στο εξής: οδηγία περί οικοτόπων), όπως αυτή έχει ερμηνευθεί με τις αποφάσεις της 13ης Ιανουαρίου 2005, C-117/03, Dragaggi κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-167), και της 14ης Σεπτεμβρίου 2006, C-244/05, Bund Naturschutz in Bayern κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-8445), καθώς και από το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής όσον αφορά το σχέδιο διαμορφώσεως της αγροτικής οδού μεταξύ Villamanrique de la Condesa (Séville) και El Rocío (Huelva) (στο εξής: σχέδιο της αγροτικής οδού).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ενώσεως

2 Κατά την έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας περί οικοτόπων, «προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποκατάσταση ή η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος σε ικανοποιητικό επίπεδο, πρέπει να χαρακτηριστούν

ειδικές ζώνες διατήρησης ώστε να υλοποιηθεί ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο, σύμφωνα με ένα καθορισμένο χρονοδιάγραμμα».

3 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας περί οικοτόπων, «συνίσταται ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών, επονομαζόμενο "Natura". Το δίκτυο αυτό, που αποτελείται από τους τόπους όπου ευρίσκονται τύποι φυσικών οικοτόπων που εμφαίνονται στο παράρτημα Ι και τους οικότοπους των ειδών που εμφαίνονται στο παράρτημα ΙΙ, πρέπει να διασφαλίζει τη διατήρηση ή, ενδεχομένως, την αποκατάσταση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων των οικείων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής των ειδών αυτών».

4 Το άρθρο 4 της οδηγίας περί οικοτόπων έχει ως ακολούθως:

«1. Κάθε κράτος μέλος, βασιζόμενο στα κριτήρια που ορίζονται στο παράρτημα ΙΙΙ (στάδιο 1) και στις σχετικές επιστημονικές πληροφορίες, προτείνει έναν κατάλογο τόπων, όπου υποδεικνύεται ποιοι τύποι φυσικών οικοτόπων από τους αναφερόμενους στο παράρτημα Ι και ποια τοπικά είδη από τα απαριθμούμενα στο παράρτημα ΙΙ απαντούν στους εν λόγω τόπους. […]

Ο κατάλογος διαβιβάζεται στην Επιτροπή μέσα σε μια τριετία από τη γνωστοποίηση της παρούσας οδηγίας ταυτόχρονα με τις πληροφορίες για κάθε τόπο. […]

Η Επιτροπή, βασιζόμενη στα κριτήρια του παραρτήματος ΙΙΙ (στάδιο 2) και στα πλαίσια μιας από τις πέντε βιογεωγραφικές περιοχές που αναφέρονται στο στοιχείο γ΄, σημείο iii, του άρθρου 1 και του συνόλου του εδάφους που αναφέρεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, καταρτίζει, σε συμφωνία με καθένα από τα κράτη μέλη και βάσει των καταλόγων των κρατών μελών, σχέδιο καταλόγου τόπων κοινοτικής σημασίας [στο εξής: ΤΚΕ] όπου καθίστανται πρόδηλοι οι τόποι στους οποίους απαντώνται ένας ή περισσότεροι τύποι φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας ή ένα ή περισσότερα είδη προτεραιότητας.

[…]

Ο κατάλογος των τόπων των επιλεγμένων ως [ΤΚΕ], στον οποίο καταδεικνύονται οι τόποι όπου απαντώνται ένας ή περισσότεροι τύποι φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας ή ένα ή περισσότερα είδη προτεραιότητας καταρτίζεται από την Επιτροπή με τη διαδικασία του άρθρου 21.

[…]

5. Μόλις ένας τόπος εγγραφεί στον κατάλογο του τρίτου εδαφίου της δεύτερης παραγράφου, υπόκειται στις διατάξεις των παραγράφων 2, 3 και 4 του άρθρου 6.»

5 Μεταξύ των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ της οδηγίας περί οικοτόπων περιλαμβάνεται, ως είδος προτεραιότητας, ο Lynx pardina (στο εξής: ιβηρικός λύγκας). Το άρθρο 1, στοιχείο η΄, της οδηγίας αυτής ορίζει τα «είδη, που αναφέρονται στο στοιχείο ζ΄, σημείο i, για τη διατήρηση των οποίων η Κοινότητα φέρει ιδιαίτερη ευθύνη λόγω του μεγέθους του τμήματος της περιοχής της φυσικής τους κατανομής το οποίο περιλαμβάνεται στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος».

6 Το άρθρο 6 της οδηγίας περί οικοτόπων, που προβλέπει ένα καθεστώς προστασίας των ΤΚΕ, ορίζει τα εξής στην παράγραφο 2:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη για τα οποία οι ζώνες έχουν

ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας.»

7 Το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας περί οικοτόπων έχει ως ακολούθως:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν ένα σύστημα συνεχούς παρακολούθησης των [συλλήψεων ή των περιπτώσεων θανάτου λόγω ατυχήματος] των ειδών της πανίδας που απαριθμούνται στο σημείο α΄ του παραρτήματος IV. Βάσει των πληροφοριών που συγκεντρώνονται, τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν τις απαιτούμενες περαιτέρω έρευνες ή μέτρα διατήρησης ώστε να διασφαλισθεί ότι οι [συλλήψεις ή περιπτώσεις θανάτου λόγω ατυχήματος] δεν θα έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στα εν λόγω είδη.»

8 Ο ιβηρικός λύγκας περιλαμβάνεται μεταξύ των ειδών που απαριθμούνται στο παράρτημα IV, στοιχείο α΄, της οδηγίας περί οικοτόπων.

Το ιστορικό της διαφοράς και η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

9 Τον Δεκέμβριο του 1997 το Βασίλειο της Ισπανίας πρότεινε ως ΤΚΕ το φυσικό πάρκο της Doñana λόγω της παρουσίας εκεί, ιδίως, του ιβηρικού λύγκα.

10 Τον Νοέμβριο του 1999, δηλαδή μεταξύ του χρόνου που προτάθηκε ο ως άνω τόπος και εκείνου κατά τον οποίο η Επιτροπή τον καταχώρησε πράγματι ως ΤΚΕ, έγινε δεκτό το σχέδιο της αγροτικής οδού. Η εν λόγω οδός εφάπτεται του φυσικού πάρκου της Doñana αλλά και το διασχίζει κατά ένα μέρος.

11 Εκτιμώντας ότι η διαμόρφωση της οδού αυτής έγινε χωρίς να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα προς αποφυγή αρνητικών αποτελεσμάτων σε βάρος του περιβάλλοντος, ειδικότερα όσον αφορά τον ιβηρικό λύγκα, η Επιτροπή απηύθυνε, την 1η Απριλίου 2004, έγγραφο οχλήσεως στο Βασίλειο της Ισπανίας, με την οποία του προσήπτε ότι παρέβη, μεταξύ άλλων, τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 6 και 12 της οδηγίας περί οικοτόπων.

12 Προκειμένου να λάβει υπόψη την προαναφερθείσα απόφαση Dragaggi κ.λπ., η Επιτροπή απηύθυνε στις 4 Ιουλίου 2006 συμπληρωματικό έγγραφο οχλήσεως στο Βασίλειο της Ισπανίας. Σε αυτό τόνισε ότι το Βασίλειο της Ισπανίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία περί οικοτόπων, όπως έχει ερμηνευθεί με την απόφαση αυτή, καθώς και το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής. Συναφώς, υπενθύμισε τη σημασία της παρουσίας του ιβηρικού λύγκα στη ζώνη υλοποιήσεως του σχεδίου αγροτικής οδού και επισήμανε ότι η μετατροπή της εν λόγω αγροτικής οδού σε δρόμο οδικής κυκλοφορίας διαιρούσε τον φυσικό οικότοπο του είδους αυτού και το εξέθετε σε κίνδυνο θανάτου λόγω ατυχήματος, δεδομένου ότι τα προστατευτικά μέτρα δεν μπορούσαν να χαρακτηριστούν πρόσφορα.

13 Στις 19 Ιουλίου 2006, με την απόφαση 2006/613/ΕΚ σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής

σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή (ΕΕ L 259, σ. 1), η Επιτροπή, περιέλαβε το φυσικό πάρκο της Doñana στον κατάλογο αυτό.

14 Με έγγραφο της 25ης Σεπτεμβρίου 2006 το Βασίλειο της Ισπανίας απάντησε ότι, μετά τη λήψη διορθωτικών μέτρων, δεν έχει σημειωθεί έκτοτε καμία σύγκρουση οχήματος με τέτοιο ζώο και ότι, όπως προέκυπτε, τα μέτρα προστασίας, χωρίς να αποκλείουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, περιόριζαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τον κίνδυνο συγκρούσεως.

15 Εκτιμώντας ότι συνεχιζόταν η παράβαση του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, η Επιτροπή εξέδωσε αιτιολογημένη γνώμη στις 18 Οκτωβρίου 2006, με την οποία επανέλαβε τις αιτιάσεις της και κάλεσε το Βασίλειο της Ισπανίας να συμμορφωθεί προς αυτήν εντός προθεσμίας δύο μηνών από της λήψεώς της.

16 Σε απάντηση, το Βασίλειο της Ισπανίας απέστειλε στις 18 Δεκεμβρίου 2006 μια έκθεση της Junta de Andalucía (διοικητικής αρχής της Ανδαλουσίας), που υπογράμμιζε ακόμη μια φορά το γεγονός ότι, μετά τη λήψη διορθωτικών μέτρων, δεν είχε σημειωθεί καμία σύγκρουση οχήματος με ιβηρικό λύγκα.

17 Εκτιμώντας ότι η κατάσταση εξακολουθούσε να μην είναι ικανοποιητική, στις 10 Ιουλίου 2008 η Επιτροπή άσκησε την παρούσα προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επί της πρώτης αιτιάσεως, που αντλείται από φερόμενη παράβαση της υποχρεώσεως του κράτους μέλους να μην επιτρέπει παρεμβάσεις που θέτουν σοβαρά σε κίνδυνο τα οικολογικά χαρακτηριστικά των οικοτόπων, την οποία υπέχει το καθού κράτος μέλος από την οδηγία περί οικοτόπων

Επιχειρήματα των διαδίκων

18 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, προχωρώντας στη διαμόρφωση της επίμαχης αγροτικής οδού χωρίς να λάβει παραλλήλως κατάλληλα μέτρα προστασίας, προέβη σε παρέμβαση η οποία αλλοίωσε σοβαρά τα οικολογικά χαρακτηριστικά του ΤΚΕ όπως είχε προταθεί, ενώ ο τελευταίος αυτός τόπος είχε χαρακτηριστεί αναγκαίος για τον ιβηρικό λύγκα.

19 Παρά τα διορθωτικά μέτρα που έλαβαν οι ισπανικές αρχές, το ως άνω έργο, πραγματοποιούμενο σε ιδιαίτερα ευαίσθητη για την επιβίωση του ιβηρικού λύγκα ζώνη, κατατέμνει τον οικότοπο του είδους αυτού, δυσχεραίνει τη διασπορά των νεαρών ζώων και τη σύνδεση μεταξύ των διαφόρων εδαφικών τμημάτων και εκθέτει ιδίως τα νεαρά ζώα σε θανάσιμο κίνδυνο λόγω του ενδεχομένου συγκρούσεως των κυκλοφορούντων οχημάτων με τα ζώα αυτά. Επομένως, υφίσταται κίνδυνος εξαφανίσεως του εν λόγω είδους προτεραιότητας, κατά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλει η οδηγία περί οικοτόπων, όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί με τη νομολογία του Δικαστηρίου.

20 Το Βασίλειο της Ισπανίας αντιτείνει ότι η περιφερειακή οδός μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío ήταν και εξακολουθεί να είναι μια ασφαλτοστρωμένη οδός την οποία οι αρχές της περιφέρειας της Ανδαλουσίας απλώς συντηρούσαν καταλλήλως. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει περί έργου προσβάλλοντος σοβαρά τα οικολογικά χαρακτηριστικά του τόπου. Ακόμα και αν υποτεθεί ότι όντως συνέβη κάτι τέτοιο, εν πάση περιπτώσει το Βασίλειο της Ισπανίας έλαβε μέτρα προς αποφυγή της προσβολής του περιβάλλοντος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

21 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει της οδηγίας περί οικοτόπων, όσον αφορά τους τόπους οι οποίοι αποτελούν φυσικό οικότοπο ή/και στους οποίους ζουν είδη προτεραιότητας και τους οποίους έχουν χαρακτηρίσει προς εγγραφή στον κοινοτικό κατάλογο, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα προστασίας προκειμένου να διατηρούνται τα οικολογικά χαρακτηριστικά των εν λόγω τόπων. Επομένως, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιτρέπουν έργα που ενδέχεται να θέσουν σε σοβαρό κίνδυνο τα οικολογικά χαρακτηριστικά των τόπων αυτών. Αυτό ακριβώς συμβαίνει όταν το έργο ενδέχεται να προκαλέσει την εξαφάνιση ειδών προτεραιότητας που απαντούν στους οικείους τόπους (βλ., επ' αυτού, απόφαση Bund Naturschutz in Bayern κ.λπ., προαναφερθείσα, σκέψεις 44 και 46).

22 Όμως, η Επιτροπή προσάπτει στο Βασίλειο της Ισπανίας ότι επέτρεψε έργο που αλλοίωσε σοβαρά τα οικολογικά χαρακτηριστικά του προτεινόμενου ΤΚΕ και που υπάρχει κίνδυνος να προκαλέσει την εξαφάνιση του ιβηρικού λύγκα, είδους προτεραιότητας του οποίου η παρουσία στον ως άνω τόπο περιλαμβάνεται μεταξύ των στοιχείων που δικαιολόγησαν την εκ μέρους του καθού κράτους μέλους πρόταση να χαρακτηριστεί το φυσικό πάρκο της Doñana ως ΤΚΕ.

23 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως εναπόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει την ύπαρξη της προσαπτομένης παραβάσεως. Πράγματι, η Επιτροπή πρέπει να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα στοιχεία που απαιτούνται για την εκ μέρους του Δικαστηρίου

εξακρίβωση της υπάρξεως της εν λόγω παραβάσεως, χωρίς να μπορεί αυτή να στηριχθεί σε οποιοδήποτε τεκμήριο (βλ. αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 2007, C-179/06, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2007, σ. I-8131, σκέψη 37, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-416/07, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Συλλογή 2009, σ. I-7883, σκέψη 32).

24 Δεν αμφισβητείται ότι η πρώτη ασφαλτόστρωση της αγροτικής οδού μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío ολοκληρώθηκε το 1989. Όσον αφορά το επίμαχο σχέδιο διαμορφώσεως, η άδεια για την εκτέλεσή του εδόθη τον Φεβρουάριο του 2000 και εξαρτήθηκε από τη λήψη μέτρων όπως η κατασκευή διαβάσεων για την άγρια πανίδα, την τοποθέτηση κατάλληλης σημάνσεως και την κατασκευή περιφράξεως εμποδίζουσας τη διάβαση στα άγρια ζώα καθ' όλο το μήκος του τμήματος που διασχίζει τη δασική ζώνη, η οποία είναι η ευνοϊκότερη για τη διατήρηση του ιβηρικού λύγκα. Η διαμόρφωση της αγροτικής οδού περατώθηκε τον Ιούλιο του 2001. Εντούτοις, σταδιακά ελήφθη μια σειρά διορθωτικών μέτρων, τα οποία ολοκληρώθηκαν τον Νοέμβριο του 2004. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι, μολονότι οι εργασίες ασφαλτοστρώσεως δεν μετέβαλαν ούτε τη χάραξη της επίμαχης οδού ούτε τις διαστάσεις της, αυτές άλλαξαν τη χρήση της, μετατρέποντας την εν λόγω αγροτική οδό σε δρόμο οδικής κυκλοφορίας. Η ως άνω διαμόρφωση είχε ως αποτέλεσμα να αυξήσει την κυκλοφορία, ιδίως οχημάτων ιδιωτικής χρήσεως, αλλά και την ταχύτητα των κυκλοφορούντων οχημάτων.

25 Δεν αμφισβητείται ότι, γενικά, τα αποτελούμενα από ευθύγραμμα τμήματα έργα υποδομής μεταφορών μπορούν να αποτελούν ένα πραγματικό εμπόδιο για ορισμένα ζωικά είδη τα οποία αφορά η οδηγία περί οικοτόπων και, μέσω της πραγματοποιούμενης με τον τρόπο αυτόν κατατμήσεως των φυσικών οικοτόπων τους, να ευνοήσει την ενδογαμία και το γενετικό εκφυλισμό των ειδών αυτών. Εντούτοις, δεν προκύπτει ότι η επίμαχη διαμόρφωση είχε όντως ουσιαστική επίπτωση όσον αφορά την κατάτμηση του οικοτόπου του ιβηρικού λύγκα.

26 Επ' αυτού, πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα.

27 Από τη μελέτη περί καταγραφής των πληθυσμών του ιβηρικού λύγκα στην Ισπανία και την Πορτογαλία [El Lince ibérico (Lynx pardinas) en España y Portugal — Censo — diagnóstico de sus poblaciones, Guzmán, J. N., y otros, Ministerio de Medio

Ambiente, 2004] προκύπτει ότι το ήμισυ περίπου των ζώων αυτών που ζουν στο φυσικό πάρκο της Doñana συγκεντρώνεται στο 20 % της επιφάνειάς του, ακριβώς εκεί που σημειώνεται η μεγαλύτερη συγκέντρωση κουνελιών, τα οποία αποτελούν την κύρια τροφή τους.

28 Εξάλλου, λόγω της ελλείψεως κουνελιών στο 75 % της περιοχής εμφανίσεως του ιβηρικού λύγκα, ο αριθμός των περιοχών αναπαραγωγής μειώθηκε από περίπου 12 σε 8 το πολύ.

29 Επιπλέον, από την περίληψη της τελικής εκθέσεως δραστηριοτήτων που συνέταξαν οι ισπανικές αρχές και που αφορά την περίοδο από 1ης Ιουλίου 2002 μέχρι 30 Ιουνίου 2006 (Recuperación de poblaciones de Lince ibérico en Andalucía, Proyecto Life nº 02NAT/E/8609, Consejería de Medio Ambiente, Septiembre 2006) προκύπτει ότι ήταν σημαντικό να διευκολυνθεί η σύνδεση μεταξύ των διαφόρων περιοχών εμφανίσεως του ιβηρικού λύγκα της περιφέρειας της Doñana, δεδομένου ότι ο πληθυσμός των ζώων αυτών αποτελείται από μικρές ομάδες που ζουν σε περιοχές μεταξύ των οποίων μετακινούνται τα ζώα που κυκλοφορούν ελεύθερα στη σχετική ζώνη.

30 Ειδικότερα, από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο σημαντικότερος αρχικός πυρήνας νεαρών ειδών του ιβηρικού λύγκα βρίσκεται στις δασικές ζώνες του Coto del Rey, εντός του φυσικού πάρκου της Doñana, και του Matasgordas, εντός του εθνικού πάρκου της Doñana. Με βάση τις περιοχές αυτές, οι νεαροί ιβηρικοί λύγκες μετακινούνται ακολουθώντας δύο κύριες πορίες, η μία με κατεύθυνση προς βορρά, που διασχίζει την ασφαλτοστρωμένη αγροτική οδό μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío, και η άλλη προς δυσμάς.

31 Όμως, μέχρι τον Νοέμβριο του 2006 είχαν κατασκευαστεί οκτώ διαβάσεις για άγρια ζώα και δύο γέφυρες προς εξασφάλιση της δυνατότητας διασχίσεως της εν λόγω οδού και, επομένως, προς αποφυγή του ενδεχομένου να αποτελεί αυτή φράγμα εξαιτίας της διαμορφώσεώς της σε περιφερειακή οδό.

32 Ασφαλώς, κατά την έκθεση του WWF/Adena του Σεπτεμβρίου 2007 [Informe sobre el camino agricola asfaltado Villamanrique de la Condesa (Sevilla) — El Rocío (Huelva)], οι διαβάσεις που είχαν κατασκευαστεί αποδείχθηκαν άχρηστες και μη δυνάμενες να χρησιμοποιηθούν λόγω σχεδιαστικών σφαλμάτων και λόγω ελλείψεως συντηρήσεως ή μη λήψεως συμπληρωματικών διορθωτικών μέτρων.

33 Ωστόσο, η τεχνική έκθεση που εκπόνησε το γραφείο μελετών Inerco τον Νοέμβριο του 2006, κατόπιν αιτήματος της δημοτικής αρχής της Villamanrique de la Condesa [Informe Técnico sobre las medidas correctoras adoptadas en las obras de adecuación del firme de la via Villamanrique — El Rocío (Sevilla — Huelva)], εκθέτει ότι ο αριθμός των διαβάσεων για τα άγρια ζώα που διασχίζουν την επίμαχη οδό και ο όλος σχεδιασμός των διαβάσεων αυτών εκτιμώνταν ως πρόσφορα μέτρα σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της οδού αυτής της οποίας την υπέρβαση αποσκοπούν να καταστήσουν δυνατή. Η λειτουργικότητά τους περιορίζεται μόνο σε περίπτωση εξαιρετικά έντονων βροχοπτώσεων.

34 Μολονότι, όπως παρατήρησε η Επιτροπή παραθέτοντας την έκθεση επί της αποτελεσματικότητας των διορθωτικών μέτρων που ελήφθησαν όσον αφορά την ασφαλτοστρωμένη αγροτική οδό μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío (Informe de seguimiento de la eficacia de las medidas correctoras establecidas en el camino agrícola asfaltado Villamanrique de la Condesa — El Rocío, Junta de Andalucía Consejería de Medio Ambiente, 16 marzo de 2008), η χρησιμοποίηση των διαβάσεων από τον ιβηρικό λύγκα πιστοποιείται, μεταξύ Μαρτίου 2006 και Φεβρουαρίου 2007, μόνον τέσσερις φορές σε διάστημα ενός έτους, την περίοδο εκείνη ο συνολικός εκτιμώμενος πληθυσμός των ζώων αυτών στα πάρκα της περιοχής της Doñana δεν υπερέβαινε τα 50 άτομα. Εξάλλου, η τελική έκθεση δραστηριοτήτων περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως αναφέρει ότι έχει εξακριβωθεί ότι υφίσταται μετακίνηση ζώων του είδους αυτού μεταξύ των διαφόρων περιοχών της περιφέρειας της Doñana. Συναφώς, κατά την ως άνω έκθεση, οι διαβάσεις για τα άγρια ζώα έχουν επαρκή φυτική κάλυψη ώστε να παρακινούνται τα ζώα να τις χρησιμοποιούν και η κλίση του εδάφους ουδόλως εμποδίζει την πρόσβαση των ζώων αυτών στις διαβάσεις.

35 Επιπλέον, όπως αναφέρεται στην ως άνω τελική έκθεση δραστηριοτήτων, χάρη στη σύλληψη 13 τέτοιων ζώων και στο πρόγραμμα εκτροφής σε αιχμαλωσία, γεννήθηκαν δύο νεαρά ζώα από γεννήτορες προερχόμενους αντιστοίχως από τις περιοχές Andujar-Cardeña και Doñana. Τούτο αποτελεί ένα θετικό βήμα όσον αφορά τη διατήρηση της τωρινής γενετικής ποικιλίας.

36 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι αποδείχθηκε με επαρκή βεβαιότητα ότι η πραγματοποίηση του σχεδίου διαμορφώσεως της αγροτικής οδού, καθαυτή, είχε πραγματική επίπτωση επί της κατατμήσεως του οικοτόπου του ιβηρικού λύγκα στην περιοχή της Doñana.

37 Όσον αφορά τον προβαλλόμενο μεγάλο κίνδυνο συγκρούσεως οχημάτων με ιβηρικό λύγκα στην εν λόγω περιοχή κατόπιν της υλοποιήσεως του σχεδίου διαμορφώσεως της αγροτικής οδού, διαπιστώνονται τα ακόλουθα.

38 Η Επιτροπή παρέθεσε το προσχέδιο του εγγράφου με τίτλο «Εξασφάλιση της δυνατότητας μετακινήσεων, οδική ασφάλεια και διατήρηση της άγριας πανίδας στην περιοχή της Doñana» (Borrador, Movilidad sostenible, seguridad vial y conservación de la faune silvestre en la comarca de Doñana), που κατέθεσαν οι ισπανικές αρχές στις 18 Δεκεμβρίου 2006, το οποίο εκθέτει ότι οι συγκρούσεις οχημάτων με ιβηρικούς λύγκες έχουν καταστεί μία από τις κυριότερες αιτίες θνησιμότητας για τον ιβηρικό λύγκα της περιοχής της Doñana και, επομένως, αποτελούν παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για τη βιωσιμότητα του πληθυσμού τους. Κατά το ως άνω προσχέδιο, η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε λόγω δύο κύριων παραγόντων, ήτοι λόγω της αυξήσεως των ασφαλτοστρωμένων οδών, ιδίως την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, και της διογκώσεως της οδικής κυκλοφορίας στο σύνολο της σχετικής περιοχής, με την αύξηση της χρησιμοποιήσεως των κύριων οδικών αξόνων για τουριστικούς και εμπορικούς σκοπούς και την αύξηση της χρησιμοποιήσεως ασφαλτοστρωμένων αγροτικών οδών.

39 Κατά τη μελέτη περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως, την περίοδο 2000-2003, δέκα ιβηρικοί λύγκες σκοτώθηκαν λόγω συγκρούσεως με οχήματα στην περιοχή της Doñana. Όμως, δεν αμφισβητείται ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, μόνον ένας ιβηρικός λύγκας σκοτώθηκε λόγω σύγκρουσης στην αγροτική οδό μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío.

40 Το 2004, ένας ακόμη ιβηρικός λύγκας έπεσε θύμα οδικού ατυχήματος.

41 Εντούτοις, δεν αμφισβητείται ότι μετά την ολοκλήρωση των συμπληρωματικών διορθωτικών μέτρων, τον Νοέμβριο 2004, δεν σημειώθηκε κανένα ατύχημα με θύμα ιβηρικό λύγκα στην εν λόγω οδό, τουλάχιστον μέχρι την ολοκλήρωση της έγγραφης διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, η οποία περατώθηκε στις 23 Φεβρουαρίου 2009.

42 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι τα ως άνω διορθωτικά μέτρα συνίστανται στη λήψη μέτρων αποτρεπτικού χαρακτήρα με σκοπό τη μείωση της ταχύτητας των οχημάτων και σε κατάλληλη σήμανση, στην κατασκευή περιφράξεως που να εμποδίζει τη διάβαση στα σπονδυλωτά ζώα, καθώς και στη διαμόρφωση διαβάσεων για τα άγρια ζώα, την κατασκευή γεφυρών και την πραγματοποίηση αποξηραντικών έργων.

43 Έτσι, όσον αφορά τα μέτρα αποτρεπτικού χαρακτήρα προς μείωση της ταχύτητας και τη σήμανση, από την έκθεση της Inerco, περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, προκύπτει ότι χάρη στα μέτρα που έλαβαν οι ισπανικές αρχές προς αποθάρρυνση των οδηγών να αναπτύσσουν υπερβολική ταχύτητα σημειώθηκε σημαντική μείωση της ταχύτητας κυκλοφορίας στην εν λόγω αγροτική οδό σε σχέση με τη διαπιστωθείσα πριν από μερικά έτη.

44 Εντούτοις, από την εκπονηθείσα το 2006 μελέτη του φυσικού πάρκου της Doñana (Estudio de 2006 del Parque Natural de Doñana) προκύπτει ότι οι μέσες ταχύτητες που καταγράφονται στην εν λόγω οδό υπερβαίνουν τα επιτρεπόμενα όρια.

45 Στο πλαίσιο αυτό, η έκθεση περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, μολονότι σήμερα τα ληφθέντα μέτρα κατά πάσα πιθανότητα έχουν θετικά αποτελέσματα, όλα αυτά τα μέτρα μπορούν να βελτιωθούν ακόμη περισσότερο με ελέγχους ταχύτητας, εντατικότερη συντήρηση της υποδομής, ή ακόμη τη λήψη περαιτέρω μέτρων.

46 Όσον αφορά την εμποδίζουσα τη διάβαση στα άγρια ζώα περίφραξη, η έκθεση του WWF/Adena, περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνει ότι δεν έχει τοποθετηθεί τέτοια περίφραξη σε όλο το μήκος της αγροτικής οδού μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío, καθόσον η μία

πλευρά τμήματος μήκους περίπου 3 χιλιομέτρων δεν διαθέτει τέτοια περίφραξη. Επομένως, η διάβαση του ιβηρικού λύγκα παραμένει ανεμπόδιστη στο τμήμα αυτό. Κατά την έκθεση της Inerco, περί της οποίας γίνεται λόγος στις σκέψεις 33 και 43 της παρούσας αποφάσεως, έχει ολοκληρωθεί πλήρως η κατασκευή της εν λόγω περιφράξεως και τα μέτρα που ελήφθησαν συναφώς πρέπει να θεωρηθούν πρόσφορα σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς, μολονότι είναι αναγκαίος ένας έλεγχος της περιφράξεως προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλή της κατάσταση. Επιπλέον, το απροσδόκητο άνοιγμα ορισμένων σημείων της περιφράξεως κατέστησε δυνατή όλως εξαιρετικώς τη διάβαση αγρίων ζώων.

47 Η έκθεση περί της οποίας γίνεται λόγος στις σκέψεις 34 και 45 της παρούσας αποφάσεως, αναφέρει ότι, όσον αφορά το μήκους 11 000 μέτρων τμήμα της εν λόγω αγροτικής οδού που διασχίζει το φυσικό πάρκο της Doñana, τα πρώτα 9 300 μέτρα, τα οποία αντιστοιχούν στη δασική ζώνη που αποτελεί ευνοϊκό για τον ιβηρικό λύγκα οικότοπο, έχουν στο σύνολό τους περίφραξη και στις δύο πλευρές της οδού αυτής. Όσον αφορά τα υπόλοιπα 1 700 μέτρα, δεν διαθέτουν περίφραξη, δεδομένου ότι η οδός διασχίζει περιοχή που πλημμυρίζει κατά περιόδους και χρησιμεύει προς διευκόλυνση της διαβάσεώς της σε περίπτωση μεγάλης πλημμύρας. Κατά τα λοιπά, δεν υφίσταται καμία φυτική κάλυψη, είτε με δένδρα είτε με θάμνους, καθόσον οι γαίες προορίζονται για βόσκηση.

48 Εξάλλου, από το έγγραφο που συντάχθηκε με πρωτοβουλία της εθνικής επιτροπής του Βασιλείου της Ισπανίας για την προστασία της φύσεως, το οποίο έχει ως τίτλο «Τεχνικές προδιαγραφές για το σχεδιασμό διαβάσεων για τα άγρια ζώα και περιμετρικών περιφράξεων» («Prescripciones técnicas para el diseño de pasos de fauna y vallados perimetrales»), στην οποία αναφέρεται η Επιτροπή, προκύπτει ότι συνιστάται, όσον αφορά τον ιβηρικό λύγκα, να χρησιμοποιούνται περιφράξεις από περιπλεγμένο σύρμα ή σύρμα με ηλεκτροσυγκόλληση, που πρέπει να έχουν ύψος 2 μέτρα από το έδαφος. Όμως, δεν αμφισβητείται ότι η ως άνω περίφραξη είναι σύμφωνη προς τις προτεινόμενες προδιαγραφές, την τήρηση των οποίων, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή με το υπόμνημα απαντήσεώς της, ουδόλως εμποδίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επίμαχης οδού.

49 Κατά τα λοιπά, η ως άνω έκθεση υπογραμμίζει ότι, ως διορθωτικό μέτρο παράλληλα με την περίφραξη και προκειμένου να διευκολύνεται η έξοδος σε περίπτωση που κάποιος ιβηρικός λύγκας θα εισερχόταν στην επίμαχη οδό, κατασκευάστηκε επαρκής αριθμός ανοιγμάτων διαφυγής καθ' όλο το μήκος της περιφράξεως, τα οποία επικεντρώνονται στα μέρη που γειτνιάζουν προς τα πιθανά σημεία προσβάσεως, όπως είναι τα σταυροδρόμια ή η τα σημεία αρχής και τέλους της κάθε περιφράξεως. Όμως,

η αποτελεσματικότητα των ως άνω σημείων διαφυγής δεν κατέστη ακόμη δυνατό να εξακριβωθεί, καθόσον η περίφραξη εκπληρώνει όντως τον σκοπό της και κανένας ιβηρικός λύγκας δεν μπόρεσε να την υπερβεί.

50 Όσον αφορά τις διαβάσεις για τα άγρια ζώα, τις γέφυρες και τα αποξηραντικά έργα, αρκεί η παραπομπή στις σκέψεις 32 έως 34 της παρούσας αποφάσεως.

51 Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω στοιχείων, εκτιμωμένων συνολικά, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι η υλοποίηση του σχεδίου διαμορφώσεως της αγροτικής οδού δημιούργησε υψηλό κίνδυνο συγκρούσεως οχήματος με ιβηρικό λύγκα.

52 Έτσι, μολονότι από ορισμένα στοιχεία της δικογραφίας μπορεί να συναχθεί ότι η κατάσταση στο σύνολο της περιοχής της Doñana ενδέχεται να μην είναι ικανοποιητική έναντι των επιταγών διατηρήσεως του ιβηρικού λύγκα, ιδίως λόγω του σχετικά υψηλού αριθμού θανάτων ζώων του ως άνω είδους προτεραιότητας λόγω συγκρούσεως με οχήματα, τα αποδεικτικά στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο δεν του παρέχουν τη δυνατότητα να διαπιστώσει ότι το σχέδιο της αγροτικής οδού, μαζί με τα σχετικά διορθωτικά μέτρα, συνιστά καθαυτό παρέμβαση η οποία υπάρχει κίνδυνος να καταλήξει στην εξαφάνιση του ιβηρικού λύγκα στη σχετική περιοχή και η οποία, επομένως, ενδέχεται να θίξει σοβαρά τα οικολογικά χαρακτηριστικά της.

53 Κατά συνέπεια, η πρώτη αιτίαση πρέπει να απορριφθεί.

Επί της δεύτερης αιτιάσεως, που αντλείται από προβαλλόμενη παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει καθού κράτος μέλος από το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας περί οικοτόπων

Επιχειρήματα των διαδίκων

54 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι ισπανικές αρχές, μολονότι αναγνώρισαν τον θάνατο τριών ιβηρικών λυγκών λόγω ατυχήματος στην αγροτική οδό μεταξύ Villamanrique de la Condesa και El Rocío, το 1996, το 2002 και το 2004, αντιστοίχως, δεν θέσπισαν ένα αυστηρό σύστημα ελέγχου των θανατηφόρων ατυχημάτων με τέτοια ζώα στη επίμαχη ασφαλτοστρωμένη οδό και δεν έλαβαν τα αναγκαία μέτρα προστασίας ώστε τα σχετικά ατυχήματα να μην έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις επί του ως άνω προστατευόμενου είδους.

55 Το Βασίλειο της Ισπανίας αντιτείνει ότι έλαβε μέτρα που αποδείχθηκαν πρόσφορα και που μειώνουν δραστικά τον κίνδυνο αυτό. Εξάλλου, οι ισπανικές αρχές παρακολουθούν δεόντως την εφαρμογή των ληφθέντων μέτρων και εξακολουθούν να μελετούν τη λήψη νέων, ενδεχομένως ακόμη προσφορότερων για τη διατήρηση και τη βελτίωση του είδους.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

56 Κατά το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας περί οικοτόπων, σε συνδυασμό με το παράρτημα IV, στοιχείο α΄, αυτής, τα κράτη μέλη θεσπίζουν ένα σύστημα συνεχούς παρακολουθήσεως, μεταξύ άλλων, των περιπτώσεων θανάτου λόγω ατυχήματος των ιβηρικών λυγκών. Βάσει των πληροφοριών που συγκεντρώνονται, τα κράτη μέλη

προβαίνουν στις απαιτούμενες περαιτέρω έρευνες ή λαμβάνουν μέτρα διατηρήσεως ώστε να διασφαλίζεται ότι οι περιπτώσεις θανάτου λόγω ατυχήματος των ζώων αυτών δεν θα έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για τα εν λόγω είδη.

57 Όσον αφορά τη θέσπιση συστήματος ελέγχου των περιπτώσεων θανάτου ιβηρικού λύγκα λόγω ατυχήματος, πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά την περίληψη της τελικής εκθέσεως δραστηριοτήτων περί της οποίας γίνεται λόγος στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, έχει δημιουργηθεί μια καταρτισθείσα σύμφωνα με γεωγραφικά κριτήρια βάση δεδομένων για τους λόγους θνησιμότητας του ιβηρικού λύγκα που δεν οφείλεται σε φυσικά αίτια, μεταξύ των οποίων η σύγκρουση με όχημα. Με τον τρόπο αυτόν, προσδιορίστηκαν οι ζώνες που παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους κινδύνους για τον ιβηρικό λύγκα στην περιοχή εξαπλώσεώς του.

58 Όσον αφορά τα αναγκαία μέτρα διατηρήσεως ώστε οι θάνατοι λόγω ατυχήματος να μην έχουν σημαντική αρνητική επίπτωση για τον ιβηρικό λύγκα, οι αφορώσες την πρώτη αιτίαση σκέψεις που δικαιολόγησαν την απόρριψή της ισχύουν, κατ' ουσίαν, και όσον αφορά το ζήτημα αυτό.

59 Εν προκειμένω, όπως υποστήριξε το Βασίλειο της Ισπανίας, το γεγονός ότι οι ισπανικές αρχές εξακολουθούν να μελετούν νέα μέτρα ικανά να καταστήσουν ακόμα πιο πρόσφορες τις συνθήκες διατηρήσεως και βελτιώσεως του ζωικού αυτού είδους δεν μπορεί να έχει καθαυτό ως αποτέλεσμα τη διαπίστωση ότι τα ληφθέντα μέτρα είναι απρόσφορα έναντι του σκοπού που επιδιώκει το άρθρο 12, παράγραφος 4, της οδηγίας περί οικοτόπων περί του οποίου γίνεται λόγος in concreto ανωτέρω.

60 Επομένως, η δεύτερη αιτίαση πρέπει να απορριφθεί.

61 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων, και χωρίς να απαιτείται να αποφανθεί το Δικαστήριο επί της ενστάσεως που προέβαλε το Βασίλειο της Ισπανίας με το υπόμνημα

ανταπαντήσεως και που στηρίζεται στον ισχυρισμό ότι η πρώτη αιτίαση είναι αόριστη και ασαφής, προκύπτει ότι η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

62 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι το Βασίλειο της Ισπανίας ζήτησε την καταδίκη της Επιτροπής στα δικαστικά έξοδα και αυτή ηττήθηκε, η Επιτροπή πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)